

Research Article

Received:

15 October 2024

Received in revised form:

16 February 2025

Accepted:

22 February 2025

Phanchalath Suriyothin^{1,*}, Punthumadee Katawandee² and Rachada Chotipanich³

¹Department of Architecture, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University, Pathumwan District, Bangkok 10330 Thailand

²Department of Commerce, Faculty of Commerce and Accountancy, Chulalongkorn University, Pathumwan District, Bangkok, 10330 Thailand

³Historical Maps and Documents on Urban and Architecture, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University, Pathumwan District, Bangkok, 10330 Thailand

*Corresponding author's E-mail: phanchalath.s@chula.ac.th

Extended Abstract (1/2)

Keywords:

Chonburi Province
Sichang island
Historic trees
Cultural tourism
Phra Chudadhuj Palace
Asdangkawan

Sichang Island, located in Koh Sichang District, Chonburi Province, Thailand, is home to Phra Chudadhuj Palace and Asdangkawan Park, both of which were established during the reign of King Rama V. The palace and park contain a significant number of historic trees, many of which date back to the period of royal occupancy. These trees, as part of the island's cultural and natural heritage, hold immense historical and ecological value. However, due to insufficient maintenance and limited local awareness of their significance, these trees face degradation and the risk of being lost over time. This study explores the role of historic trees in fostering cultural heritage tourism on Sichang Island and examines strategies for their conservation, management, and integration into sustainable tourism initiatives.

A participatory research approach was employed, incorporating community involvement in the identification, evaluation, and promotion of the island's historic trees. This included collaboration with local schools, community members, and cultural entrepreneurs to assess perceptions of these trees' value and their potential as tourism assets. The research process was structured into several key phases:

1. Survey and assessment of historic trees:

A comprehensive survey was conducted to document the current condition of historic trees in Phra Chudadhuj Palace and Asdangkawan Park. This included identifying species, assessing health status, and tracing historical changes in tree populations.

2. Integration into art education:

Secondary school students at Koh Sichang School participated in art classes integrating the concepts of natural and cultural capital. The program culminated in a public exhibition showcasing students' artistic interpretations of historic trees and their significance.

3. Community engagement and focus group discussions:

Local cultural entrepreneurs and community members participated in focus groups to discuss natural and cultural heritage assets. These discussions helped gauge public awareness of the value of historic trees and their potential role in sustainable tourism.

4. Public Exhibition on Historic Trees and Medicinal Plants:

A public exhibition was organized to highlight the historic trees of Phra Chudadhuj Palace and Asdangkawan Park, alongside an exhibit featuring local medicinal plants. This initiative aimed to educate visitors on the historical and ecological significance of the trees while promoting traditional botanical knowledge.

Extended Abstract (2/2)

5. Development of a cultural heritage map:

A cultural map of Sichang Island was created, identifying key tourist attractions, including locations of significant historic trees. The map serves as a valuable resource for tourists and local stakeholders interested in exploring the island's cultural heritage.

6. Establishment of the 'See Sichang' cultural heritage tourism route:

A thematic tourism route was developed, incorporating historic trees as focal points. Pilot tours were conducted to assess the route's viability and appeal to quality tourists seeking cultural and ecological experiences.

7. Interpretive signage for historic trees:

Informational signage was designed and installed at key locations, providing historical background and scientific details about prominent historic trees. This effort enhances visitor engagement and promotes educational tourism.

8. Compilation of historical and educational materials:

Historical data on Phra Chudadhuj Palace, Asdangkawan Park, and their historic trees were compiled into a teaching manual and an e-book. These resources support local education initiatives and contribute to broader public awareness of the island's heritage.

9. Promotion and dissemination of cultural heritage information:

The project involved the dissemination of information about the historic trees and cultural heritage of Sichang Island to tourists and the wider public. Outreach efforts included digital platforms, local exhibitions, and community workshops to increase visibility and appreciation of the island's unique heritage.

The study's preliminary findings indicate that the proposed cultural heritage route holds strong potential as a tourist attraction. Phra Chudadhuj Palace, with its rich historical significance, demonstrates high tourism potential, while Asdangkawan Park and its historic trees offer a moderately attractive yet promising addition to the tourism experience. These findings suggest opportunities for further development, particularly in enhancing the cultural value of Asdangkawan Park and leveraging its historic trees as a central feature in the tourism framework.

To ensure the long-term success of this initiative, a collaborative management model involving local stakeholders, cultural entrepreneurs, and tourism professionals is recommended. Strengthening local engagement in conservation efforts can foster a sense of ownership and pride in the island's cultural heritage, ensuring that historic trees are preserved as living monuments to the past. This approach aligns with sustainable tourism principles and contributes to the broader objectives of cultural heritage preservation and economic development on Sichang Island.

The theoretical foundation of this study integrates community-based analysis and social network theory, emphasizing the role of local engagement in cultural heritage conservation. The research draws on concepts such as community identity formation, social cohesion, and collaborative governance, recognizing the interconnected relationships among community members, local authorities, and tourism stakeholders. By fostering community participation in cultural heritage management, this study demonstrates the potential of historic trees as more than ecological assets; they serve as cultural symbols that connect the past with the present, offering meaningful experiences for residents and visitors alike.

This research contributes to the growing body of literature on cultural heritage tourism and highlights the importance of participatory approaches in heritage conservation. The findings underscore the need for interdisciplinary collaboration, combining historical research, environmental conservation, and tourism management to create a holistic strategy for sustaining cultural landscapes. Future research could explore the economic impact of heritage tourism on local communities and investigate additional measures to enhance visitor engagement with historic sites.

In conclusion, the preservation and promotion of historic trees on Sichang Island represent a valuable opportunity to strengthen cultural heritage tourism while fostering environmental awareness and local community involvement. By leveraging the island's rich historical legacy and natural assets, this initiative paves the way for a sustainable tourism model that honors the past while embracing the future.

บทความวิจัย

วันที่รับบทความ:

15 ตุลาคม 2567

วันแก้ไขบทความ:

16 กุมภาพันธ์ 2568

วันตอบรับบทความ:

22 กุมภาพันธ์ 2568

พรรณชลัท สุริโยธิน^{1*} พันธุมดี เกตะวันดี² และ รัชดา โชติพานิช³

¹ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

²ภาควิชาพาณิชยศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

³หน่วยวิจัยแผนที่และเอกสารประวัติศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

*ผู้เขียนหลัก อีเมล: phanchalath.s@chula.ac.th

บทคัดย่อ

เกาะสีชัง อำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี มีการก่อสร้างพระจุลลาลงราชฐานในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีต้นไม้ดั้งเดิมและการปลูกต้นไม้ในพระราชฐานและอัญญาประดิษฐานเป็นจำนวนมาก แต่ภายหลังต้นไม้ส่วนใหญ่ในพระราชฐานและอัญญาประดิษฐานขาดการดูแลรักษา และชาวเกาะสีชังที่รับรู้และรู้จักต้นไม้ประวัติศาสตร์มีจำนวนลดลง ส่งผลให้ต้นไม้ประวัติศาสตร์มีความเสี่ยงที่จะสูญหายจากเกาะสีชัง บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของต้นไม้ประวัติศาสตร์ในพระจุลลาลงราชฐานและอัญญาประดิษฐาน และบริหารจัดการต้นไม้ประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการค้นหาทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม ที่อาศัยการมีส่วนร่วมของโรงเรียน ชุมชน และการประชุมกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นเพื่อทำให้ทราบถึงคุณค่าและความสำคัญของต้นไม้ประวัติศาสตร์ ด้วยกระบวนการดังนี้ 1) การสำรวจ และวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลง 2) การบูรณาการทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมผ่านนักเรียนโรงเรียนเกาะสีชังในรายวิชาศิลปะในชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษา และนำมาจัดแสดงในห้องนิทรรศการ 3) การประชุมระดมความคิดเห็นกับกลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม เพื่อสอบถามข้อมูลทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม ตลอดจนการรับรู้คุณค่าและความสำคัญของต้นไม้ประวัติศาสตร์ของชาวเกาะสีชัง 4) การจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับต้นไม้ประวัติศาสตร์ในพระจุลลาลงราชฐานและอัญญาประดิษฐาน และพืชสมุนไพรในท้องถิ่นในห้องนิทรรศการ 5) การจัดทำแผนที่ทุนทางวัฒนธรรมแสดงสถานที่ท่องเที่ยวในเกาะสีชัง 6) การกำหนดเส้นทาง See Sichang และทดลองให้บริการการท่องเที่ยวเกาะสีชังกับนักท่องเที่ยวคุณภาพ 7) การออกแบบป้ายต้นไม้ประวัติศาสตร์ เพื่อให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และชีววิทยาศาสตร์ 8) การรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระจุลลาลงราชฐานและอัญญาประดิษฐาน อันรวมถึงต้นไม้ประวัติศาสตร์โดยเรียบเรียงเป็นตำราและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และ 9) การเผยแพร่ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ส่งผลให้มีการจัดทำตำราและแผนที่ทางวัฒนธรรมในรูปแบบ QR code การกำหนดและทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านต้นไม้ประวัติศาสตร์กับนักท่องเที่ยวคุณภาพ พบว่าเส้นทางท่องเที่ยวมีศักยภาพเป็นจุดท่องเที่ยวระดับค่อนข้างสูง พระจุลลาลงราชฐานมีศักยภาพในระดับสูง และอัญญาประดิษฐานและต้นไม้ประวัติศาสตร์มีศักยภาพในระดับปานกลาง ทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่อัญญาประดิษฐานและต้นไม้ประวัติศาสตร์มีโอกาสพัฒนาและต่อยอดเป็นเส้นทางเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และควรส่งเสริมให้ภาครัฐและผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับผู้ประกอบการในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อสร้างสำนึกรักท้องถิ่น ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกที่รัชกาลที่ 5 พระราชทานให้กับชาวเกาะสีชัง

คำสำคัญ:

จังหวัดชลบุรี

เกาะสีชัง

ต้นไม้ประวัติศาสตร์

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

พระจุลลาลงราชฐาน

อัญญาประดิษฐาน

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

เกาะสีชัง อำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี เป็นเกาะขนาดเล็กในอ่าวไทย มีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของชาติไทยมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชฐานและอัญมณสถาน ในปี พ.ศ. 2434 (Arayanimitskul, 2005a) ซึ่งเป็นส่วนผสมของทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape) ที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย

พระราชฐานราชฐาน มีเนื้อที่ประมาณ 237 ไร่ เป็นสถานที่แปรพระราชฐานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเกาะสีชัง บริเวณแหลมวัง หันเข้าหาชายฝั่ง โดยมีขอบเขตดังพื้นที่สีแดงในภาพที่ 1 (Figure 1) จึงเป็นพื้นที่ที่มีอากาศดี รับลมชายทะเล หลบลมมรสุมและคลื่นแรงได้ มีสภาพธรรมชาติอันงดงาม การก่อสร้างพระราชฐานในช่วงแรกประกอบด้วย พระที่นั่ง 4 องค์ พระตำหนัก 15 ตำหนัก ศาลาพักผ่อน สวน บ่อน้ำ สระน้ำ ทางเดินและบันได มีการออกแบบโดยสร้างบรรยากาศเหนือจริงเสมือนฉากในละคร สอดคล้องกับคุณลักษณะทางภูมิทัศน์ที่มีความหลากหลาย มีการก่อสร้างสวนทั้งในแบบลายสวน (Pattern garden) และสวนเล่นระดับ หรือ ภูเขา (Terrace garden) มีการวางผัง จัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ โดยใช้ประโยชน์จากสภาพภูมิประเทศที่มีความลาดชัน เป็นเนินเขา และลาดลงสู่ทะเล มีการก่อสร้างกำแพงกันดินเป็นช่วง ๆ เพื่อปรับพื้นที่ให้ราบสำหรับเป็นที่ตั้งอาคาร มีการก่อสร้างบ่อ สระน้ำ ทางน้ำต่าง ๆ เพื่อสร้างบรรยากาศสวยงามให้กับพื้นที่ และเป็นแหล่งกักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง ทำให้สามารถลดแรงปะทะของน้ำ ช่วยป้องกันการกัดเซาะพังทลาย นอกจากนี้ภายในเขตพระราชฐานยังมีไม้ยืนต้นจำนวนมาก ทั้งต้นไม้ดั้งเดิมและต้นไม้ที่ปลูกช่วงการก่อสร้างพระราชฐาน

หลังจากเหตุการณ์ ร.ศ. 112 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังคงเสด็จแปรพระราชฐานมาที่พระราชฐานราชฐานบนเกาะสีชังเป็นครั้งคราวจนสิ้นรัชกาล เมื่อไม่มีการใช้งานต่อจึงทำให้ชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา เนื่องจากพระราชฐานสร้างจากวัสดุธรรมชาติที่ไม่คงทน ในขณะที่ต้นไม้ในพระราชฐานถูกเลื่อย ขาดการดูแลรักษา และเติบโตตามธรรมชาติ จึงทำให้ต้นไม้ดั้งเดิมอยู่ในสภาพทรุดโทรมหรือตาย และมีต้นไม้ชนิดใหม่ขึ้นมาปะปน นอกจากนี้พระราชฐานราชฐานยังถูกทิ้งร้างสลับกับการใช้งานเป็นระยะในกิจการบ้านเมือง ตั้งแต่เป็นสถานเพาะเลี้ยงเชื้อสถานีขนถ่ายยุทธปัจจัยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานกักกันเยาวชน สถานีตรวจวัดอากาศ ที่ตั้งเสาสัญญาณโทรเลข และที่ว่าการกิ่งอำเภอสีชัง (Chulasai, 2006)

ปี พ.ศ. 2521 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับมอบสิทธิการใช้ที่ดินพระราชฐานราชฐานจากกรมธนารักษ์ จึงจัดตั้งสถานีวิจัยวิทยาศาสตร์ทางทะเลและศูนย์ฝึกนิสิต และดูแลรักษาพระราชฐานราชฐาน หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2533 พระราชฐานราชฐานได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานโดยกรมศิลปากร

ปี พ.ศ. 2545 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทำการบูรณะซ่อมแซมอาคารต่าง ๆ ในพระราชฐานภายใต้การดูแลของกรมศิลปากร และปรับปรุงพระราชฐานให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าเยี่ยมชม ในปี พ.ศ. 2567 พระราชฐานราชฐานมีอาคารและสิ่งก่อสร้างที่แวดล้อมด้วยสภาพธรรมชาติอันงดงาม ทั้งทะเล ภูเขา และต้นไม้ใหญ่ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มอาคารและสิ่งก่อสร้างประวัติศาสตร์ในเขตพระราชฐาน ประกอบด้วยอาคารทั้งหมด 12 หลัง ได้แก่ ตึกวัฒนา ตึกผ่องศรี ตึกอภิรมย์ เรือนไม้ริมทะเล (เรือนเขียว) เจดีย์พระอุโบสถวัดอัมมวรางคณมิตร เจดีย์เหลี่ยม ศาลพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 ศาลศรีชลธารเทพ ศาลพระพุทธรูป สะพานอัญมณสถานพระที่นั่งมณฑลรัตนโรจน์ และประภาคาร 2) ภูมิสถาปัตยกรรมที่มีมาตั้งแต่ก่อสร้างและยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการบูรณะซ่อมแซม และต้นไม้ดั้งเดิมในสมัยก่อสร้างพระราชฐาน และต้นไม้ที่ปลูกในช่วงการบูรณะซ่อมแซม โดยใช้น้ำจากระบบบ่อน้ำ สระน้ำ และทางระบายน้ำต่าง ๆ เพื่อช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำและเพิ่มความชุ่มชื้นได้เป็นอย่างดี ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ส่วนอื่นของเกาะ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการบูรณะซ่อมแซมเป็นระยะ แต่ยังคงชำรุด ร้าวซึม ไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ตลอดปี ทำให้ต้องซื้อน้ำจัดในช่วงฤดูแล้ง

อัญมณสถาน อยู่ทางตอนเหนือของเกาะสีชัง เป็นสวนขนาดใหญ่ที่มีความร่มรื่น เหมาะสำหรับการพักผ่อนเที่ยวเล่น โดยมีขอบเขตดังพื้นที่สีแดงในภาพที่ 1 (Figure 1) (Arayanimitskul & Povatong, 2008) มีแนวคิดในการวางแผนพัฒนาการใช้ที่ดิน (Land use) การวางผังเมืองและวางผังชุมชนของเกาะสีชัง กำหนดให้เป็นพื้นที่เปิดโล่งสีเขียว เป็นพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติ เหมือนเป็นวนอุทยานขนาดใหญ่ที่มีพื้นที่ 800 ไร่ เป็นพื้นที่ที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ มีเอกลักษณ์ มีกลุ่มต้นไม้ดั้งเดิม ทั้งบนที่ราบและบนยอดเขา รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานนามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นที่ยกย่อง เช่น ยอดสุขุมล พลมณฑลราชวสุ ที่แลชัยนัต เนินอาทร ลาดดิลก ซ่องอิศริยาภรณ์ ถ้าจักรพงษ์ ผาอรประพันธ์ เทือกหินปริดา สวนจันทร์รา เรีอณภาพร ร่มไม้สมมต เลียบประวิข เป็นต้น รวมถึงการวางแผนการใช้ที่ดินของเกาะ โดยจำกัดการขยายตัวของชุมชน เพราะในขณะนั้นเกาะสีชังมีแนวโน้มจะเป็นเมืองที่สำคัญ และมีความเจริญเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นที่ตั้งพระราชฐานที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับ มีเจ้านายและข้าราชการตามเสด็จ มีชาวต่างประเทศจากกรุงเทพฯ เดินทางมาพักผ่อนตากอากาศ ทำให้มีการก่อสร้าง และมีการค้าขายเพิ่มขึ้น

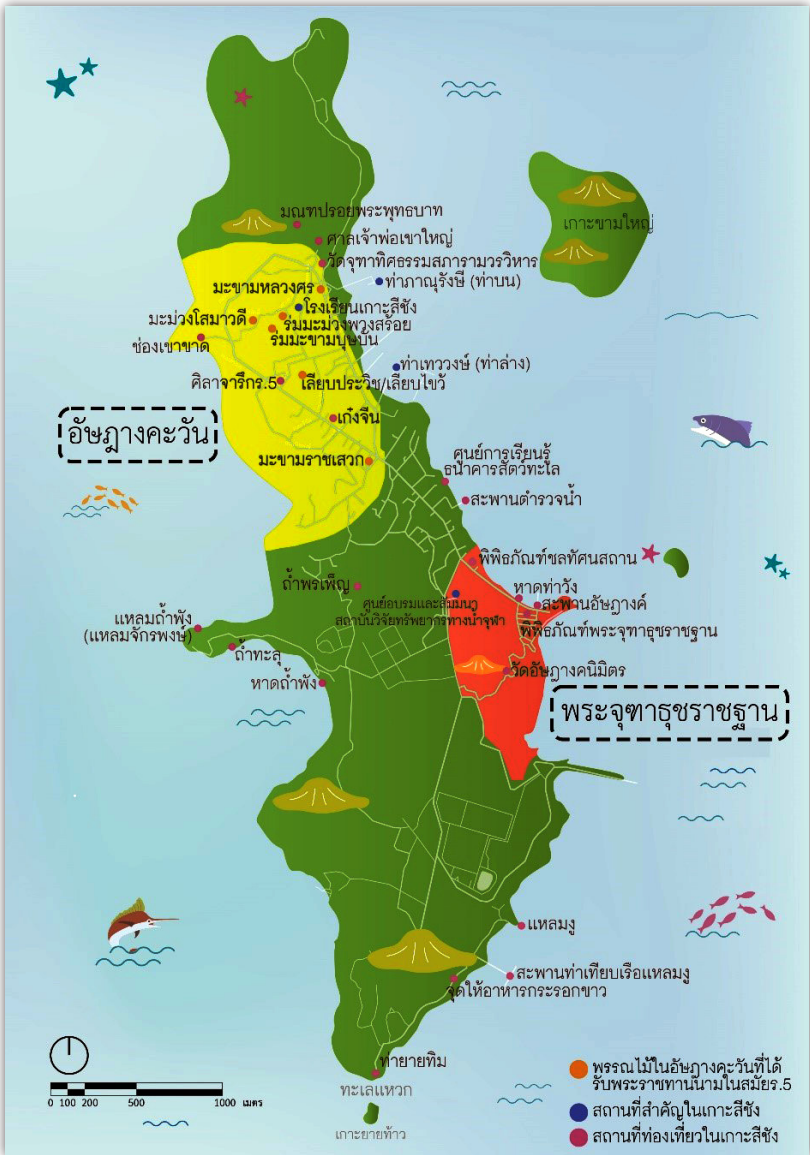

Figure 1 Map of Phra Chudadhuj Palace and Asdangkawan Park in the past

ทำให้ราษฎรมีจำนวนเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงมีการวางแผนเพื่อไม่ให้
เกาะลิดังเกิดความแออัด และรักษารวมชาติของเกาะลิดังให้
ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงและโดยรอบอ่าวบางกะวันได้รับประโยชน์ร่วมกัน
(Arayanimitskul, 2005a)

อัยยวงค์คะวันแบ่งพื้นที่เป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) สถาปมิมประเทศ
ธรรมชาติ 2) อาคารและสิ่งก่อสร้าง และ 3) สวนและพรรณไม้ ซึ่ง
รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานชื่อเรียกตามพระนามของบุคคลต่าง ๆ
ซึ่งมีส่วนร่วมในการก่อสร้าง เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำสถานที่นั้น ๆ
(Arayanimitskul & Povatong, 2008) หลังจากเหตุการณ์ ร.ศ. 112
ในปี พ.ศ. 2436 อัยยวงค์คะวันถูกทิ้งร้างและต่อมามีการเปลี่ยนแปลง
การใช้ที่ดินและกรรมสิทธิ์ที่ดินไปเป็นชุมชนเมือง จากการสำรวจ
ภาคสนามพื้นที่เดิมของอัยยวงค์คะวัน พบว่าสวนอันร่มรื่นสำหรับ
พักผ่อนหย่อนใจได้สูญหายไป ต้นไม้ อาคารและสิ่งก่อสร้างเดิม

ส่วนใหญ่เสื่อมสภาพหรือถูกรื้อทำลาย คงเหลือเพียงชื่อเรียกโบราณวัตถุและสิ่งก่อสร้างที่ยังคงเหลืออยู่ ได้แก่ ศิลาจารึกรัชกาลที่ 5 (ที่เนินดินใกล้ต้นอินทนิลและนรรัตนาคาร) ที่แลราชโกษา (ที่ยอดมหาวิชราวุธ) และแก่งพระภักดี (แก่งจันทน์บริเวณสี่แยกถนนเสารผาตัดกับถนนวัฒนา) ดังภาพที่ 2 (Figure 2) และองค์ประกอบที่เป็นสภาพภูมิประเทศธรรมชาติ เช่น ยอดเขา ผา ถ้ำ ที่ยังคงอยู่

Arayanimitskul (2005b) อ้างอิงข้อมูลจากแผนที่ต้นไม้ ซึ่งจัดทำโดยหน่วยปฏิบัติการวิจัยระบบจัดการแหล่งน้ำ ภาควิชาวิศวกรรมแหล่งน้ำ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Water Resources System Research Unit, 2004) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของชนิดและตำแหน่งต้นไม้ เส้นรอบวงลำต้น เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น ความสูงและทรงพุ่มโดยประมาณ ในพระจุลราชธาราน โดยเลือกเฉพาะต้นไม้ที่มีเส้นรอบวงลำต้นตั้งแต่ 40 นิ้ว

Figure 2 Stone inscription, pavilions and the expected gate of Asdangkawan Park; (a) King Rama V stone inscription, (b) Ratchakosa pavilion, (c) Phra Pakdee Chinese pavilion, and (d) The expected location of the Wana gate or the current Asdangkawan gate on Saowapha road

ขึ้นไป และประเมินคุณค่าต้นไม้ โดยเกณฑ์การประเมิน ประกอบด้วย อายุ ความเก่าแก่ ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ความงามตามธรรมชาติ ความสมบูรณ์ของทรงพุ่ม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โดดเด่น เช่น อยู่กลางบริเวณ อยู่กับองค์ประกอบสำคัญอื่น ๆ สำหรับต้นไม้ประวัติศาสตร์ที่ยังเหลืออยู่ในอักษางค์วัน Arayanimitskul & Povatong (2008) สรรวจภาคสนามและบันทึกบริเวณที่เคยเป็นอักษางค์วัน และใช้ข้อมูลอ้างอิงในการประเมิน เช่น เส้นรอบวงลำต้น เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น ความสูง พิกัดหรือทำเลที่ตั้ง และความสำคัญ

ในปี พ.ศ. 2548–2551 พันธุ์ไม้ในสมัยรัชกาลที่ 5 สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) เขตพระจุลราชฐาน ต้นไม้ที่มีความสำคัญมาก มีทั้งหมด 6 รายการ 2) เขตอักษางค์วันที่ได้รับพระราชทานนาม มีทั้งหมด 6 รายการ และ 3) ต้นไม้ที่สันนิษฐานว่ามีอยู่เดิมก่อนการก่อสร้างอักษางค์วัน มีทั้งหมด 5 รายการ ดังตารางที่ 1 (Table 1) (Arayanimitskul, 2005a; Arayanimitskul, 2005b; Arayanimitskul & Povatong, 2008)

ประชากรชาวเกาะสีชังไม่มีการรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจน มีเพียงการรวมกลุ่มอาชีพ หรือ กลุ่มคนที่มีความสนใจกิจกรรมบางอย่างร่วมกันอย่างหลวม ๆ เช่น กลุ่มรถบริการสกายแลบ กลุ่ม

รถบริการสองแถว กลุ่มประมงพื้นบ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ว่างงาน ที่ได้รับการอบรมจากหน่วยงานภาครัฐระดับสัน และการรวมกลุ่มเมื่อมีการจัดงานประเพณี เป็นต้น ชาวเกาะสีชังมีความคุ้นเคยกับพระจุลราชฐานและต้นไม้ประวัติศาสตร์ในพระราชฐานเป็นอย่างดี และรู้จักเพียงเลียบบประวิช ต้นไม้ประวัติศาสตร์ในอักษางค์วัน การเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับอักษางค์วันน้อย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า คุณค่าทางวัฒนธรรมของต้นไม้ประวัติศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการ เสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างบุคคล ธรรมชาติและประวัติศาสตร์ (Jin et al., 2020)

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลง และการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

การค้นหาทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ช่างฝีมือ กลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม และกลุ่มนักเรียนโรงเรียนเกาะสีชัง อันจะนำมาซึ่งการร่วมมือกันสร้างสำนึกรักท้องถิ่นบนฐานทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม

Table 1 Historical trees surveyed between 2005–2008

เขตพระราชฐานราชฐาน	จำนวน (ต้น)	เขตอักษางค์วัน	จำนวน (ต้น)	ต้นไม้ที่สันนิษฐานว่ามีอยู่เดิมก่อน การก่อสร้างอักษางค์วัน	จำนวน (ต้น)
1. ล้นทมบริเวณทางแพทองเลียม	15	1. เลียบประวิช หรือเลียบไขว้	2	1. มะม่วงริมถนนเสาวภา	2
2. มะขามบนเนินมะขามหมู่	4	2. ร่มมะขามบุษบัน	ไม่ระบุ	2. กลุ่มต้นมะขามใกล้ต้นเลียบประวิช	ไม่ระบุ
3. มะขามหัตถิวิจารณ์	1	3. มะขามราชเสวก	1	3. มะม่วงริมถนนวัฒนา	1
4. มะขามข้างเรือนไม้สี่เหลี่ยม	1	4. มะขามหลวงศร หรือ มะขามศรีรัตนสายสวัสดิ์	2	4. มะม่วงริมถนนภาจร	1
5. ต้นมหาโพธิ์	1	5. ร่มมะม่วงพวงสร้อย	1	5. แนวไพรริมถนนเสาวภา	ไม่ระบุ
6. ต้นเลียบบริเวณลานสรง	1	6. มะม่วงโสมมาติ	1		

โดยมีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

1. การสำรวจ และวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลง

การสำรวจและบันทึกชนิดหรือสายพันธุ์ ขนาดของต้นไม้ โครงสร้างและความสมบูรณ์ของต้นไม้ สภาพ ทำเลที่ตั้ง เพื่อเปรียบเทียบการคงอยู่และสภาพของต้นไม้ประวัติศาสตร์ ดังตารางที่ 2 (Table 2) ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง คือ ต้นไม้ประวัติศาสตร์ภายในเขตพระราชฐานราชฐาน ที่มีสภาพแวดล้อมเหมาะแก่การเจริญเติบโตของ

พืชพรรณ มีแหล่งน้ำและเป็นพันธุ์ไม้ที่ปลูกในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้แต่ละบริเวณของพระราชฐาน มีพืชพรรณขึ้นหนาแน่น ร่มรื่น มีลักษณะแตกต่างกัน ต้นไม้ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่ปลูกรวมกันเป็นกลุ่มจำนวนมาก สังเกตเห็นได้ง่าย ดังภาพที่ 3 (Figure 3) เช่น กลุ่มล้นทม (*Plumeria* spp.) ที่เป็นแนวต้นล้นทมบริเวณทางแพทองเลียม อยู่ระหว่างเรือนฟองศรีและเรือนอภิรมย์ กลุ่มมะขาม (*Tamarindus indica* L.) บนเนินมะขามและมะขามหน้าศาลศรีชลโรทรเทพ ที่ได้รับพระราชทานชื่อว่า มะขามหัตถิวิจารณ์ มะขามข้างเรือนไม้สี่เหลี่ยม ต้นมหาโพธิ์ (*Ficus*

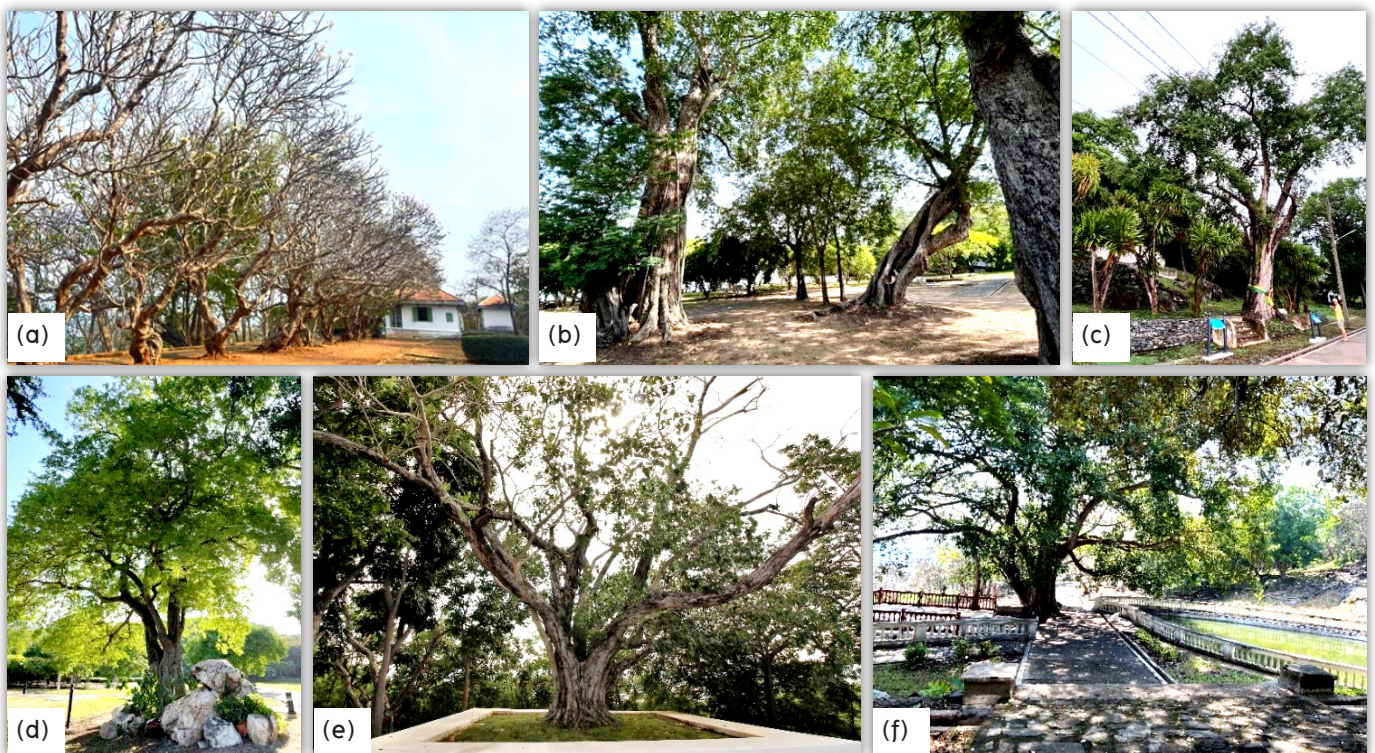

Figure 3 Historical trees in the Phra Chudadhuj Palace; (a) Plumeria trees at the Phae-thong-liam path, (b) Tamarind trees on Tamarind Hill, (c) Hadtawichan Tamarind, (d) Tamarind tree beside the Green house, (e) Sri Maha Bodhi Tree (the original tree before it died.), and (f) The Spotted fig tree at the bathing area

Table 2 Historical trees surveyed between 2023–2024

รายการต้นไม้ประวัติศาสตร์	การสำรวจพบ	จำนวน (ต้น)	สถานะ
เขตพระจุฑาธุชราชฐาน			
1. ลั่นทมบริเวณทางแพทองเลียม	✓	15	ยังคงสภาพดี
2. มะขามบนเนินมะขามหมู่	✓	3	ยังคงสภาพดี *พบ 3 ต้น ล้มตาย 1 ต้น
3. มะขามหัตถิวิจารณ์	✓	1	ยังคงสภาพดี
4. มะขามข้างเรือนไม้สี่เหลี่ยม	✓	1	ยังคงสภาพดี
5. ต้นมหาโพธิ์	×	0	ล้มตาย รอการปลูกใหม่
6. ต้นเลียบบริเวณลานสรง	✓	1	ยังคงสภาพดี
เขตอัมรินทร์			
1. เลียบประวิช หรือเลียบไขว้	✓	2	สภาพมีความเสี่ยง *อยู่ในเขตที่ดินบ้านนางนวลตา ธรรมนันท์ ลำต้นและกิ่งก้านมีร่องรอยผุและมีการค้ำยันกิ่งก้าน มีต้นกาฝากรัดลำต้น มีการปูลูบลูกถึงโคนต้นติดกับราก
2. ร่มมะขามบุษบัน	✓	3	ยังคงสภาพดี
3. มะขามราชเสวก	✓	1	สภาพมีความเสี่ยง *เกิดอุบัติเหตุรถชนลำต้น ลำต้นผุ มีการตัดแต่งทำให้ลำต้นมีขนาดเล็กลง
4. มะขามหลวงศร หรือมะขามคู่ ริมถนนสายสลี	✓	2	ยังคงสภาพดี
5. ร่มมะม่วงพวงสร้อย	✓	1	ยังคงสภาพดี *มีการตัดแต่งกิ่งใหญ่ออกไป ทำให้ทรงพุ่มมีขนาดเล็กลง
6. มะม่วงโสมาวดี	✓	1	ยังคงสภาพดี *ได้รับการดูแล อยู่ในเขตที่ดินพวงพยอมรีสอร์ท
ต้นไม้ที่สันนิษฐานว่ามีอยู่เดิมก่อนการก่อสร้างอัมรินทร์			
1. มะม่วงริมถนนเสวภา	✓	2	ยังคงสภาพดี
2. กลุ่มต้นมะขามใกล้ต้นเลียบ ประวิช	✓	3	ยังคงสภาพดี
3. มะม่วงริมถนนวัฒนา	✓	1	สภาพมีความเสี่ยง *มีการตัดกิ่งเหลือเพียงลำต้น
4. มะม่วงริมถนนจาร	✓	1	สภาพมีความเสี่ยง *ไม่ได้รับการดูแล เนื่องจากอยู่ในพื้นที่คริสต์จักรเก่าที่รกร้าง เติบโตแผ่ กิ่งก้าน ล้มทับตัวอาคารเสียหาย
5. แนวไฟริมถนนเสวภา	×	0	ไม่พบ

religiosa L.) หน้าพระอุโบสถเจดีย์วัดอัมรินทร์คันนิมิตร ต้นเลียบ (Ficus superba (Miq.) Miq. var. superba) บริเวณลานสรง เป็น ต้นไม้ดั้งเดิมก่อนการสร้างพระราชฐานซึ่งเป็นชนิดเดียวกับ เลียบประวิชในเขตอัมรินทร์คันนิมิตร ตำแหน่งต้นไม้ประวัติศาสตร์ ภายในเขตพระจุฑาธุชราชฐานดังภาพที่ 4 (Figure 4)

กลุ่มที่สอง คือ ต้นไม้ประวัติศาสตร์ภายในเขตอัมรินทร์ คันนิมิตร มีการกำหนดขอบเขตของพื้นที่อย่างชัดเจน รวมถึงการพัฒนาพื้นที่สวนโดยการสร้างถนน อาคาร และปลูกต้นไม้ มีการ วางผังบริเวณ และการออกแบบสวน ด้วยแนวคิดการอนุรักษ์

พื้นที่และการรักษาธรรมชาติของเกาะ เพื่อสาธารณประโยชน์ และ เพื่อบริการขยายตัวของชุมชนในอนาคต นอกจากนี้ยังมีแนว พระราชดำริเพื่อปลูกพืชพรรณต่าง ๆ ในเกาะสีชัง โดยเลือกใช้ พืชพรรณที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของเกาะที่ล้อมรอบ ด้วยทะเล การสำรวจครั้งนี้พบต้นไม้ 6 ต้น ดังภาพที่ 5 (Figure 5) ดังนี้

1. เลียบประวิช หรือ เลียบไขว้ ได้รับชื่อตามพระราช ทินนามของเสวกเอก หม่อมเจ้าประวิช ชุมสาย ในพระเจ้าราช วรวงษ์เธอ กรมขุนราชสีหวิกรม

ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2568

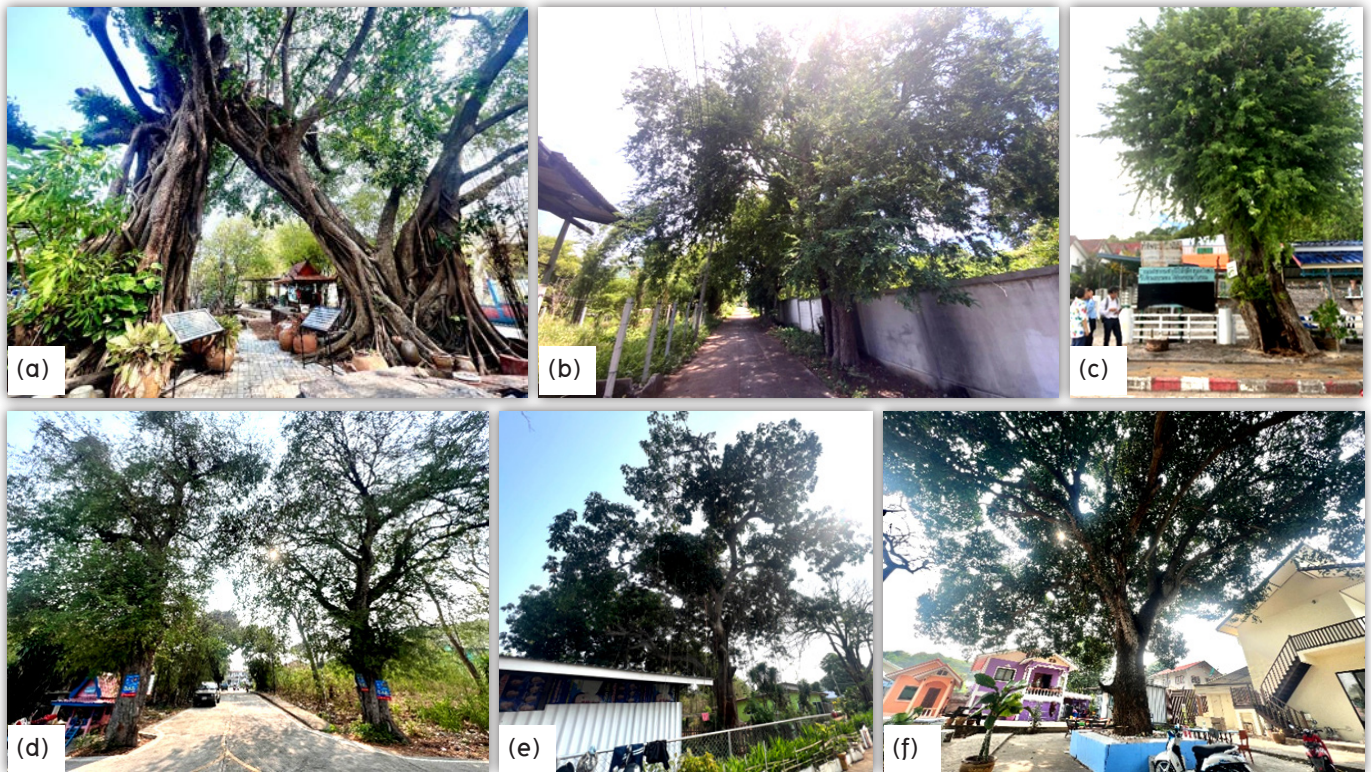

Figure 5 Historical trees in Asdangkawan Park; (a) Prawich Spotted fig, (b) Busaban tamarind, (c) Ratchasewok tamarind, (d) Luangsorn paired tamarinds (e) Rom Mamuang Puang Sroi, and (f) Somawadee mango

Figure 6 Map showing the presence of historical trees in Asdangkawan Park in 2008 and 2023

ฝรั่งที่พบทั่วทั้งเกาะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ต้นลั่นทม (Plumeria spp.) รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้นำมาปลูกในช่วงก่อสร้างพระราชฐานราชฐาน โดยปลูกภายนอกพระราชฐาน เป็นพันธุ์ดั้งเดิมที่มีกลีบดอกสีขาว กลางดอกสีเหลือง ปลายกลีบแหลม กลีบดอกซ้อนเป็นเกลียวออกจากตรงกลาง ก้านดอกสีแดง ปลายใบแหลม มีการผลัดใบตามฤดูกาลและมีการปลูกทดแทนต้นที่ตาย ดังภาพที่ 7 (Figure 7)

หางนกยูงฝรั่ง พบมากในเกาะสีชัง โดยมักพบเห็นบนภูเขาและริมทะเล ช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม เป็นช่วงที่ออกดอกดก และทิ้งใบทั้งต้น กลีบดอกหางนกยูงมีสีแดงเหลืองสลับเหลืองเล็กน้อย จึงเห็นเป็นสีแสด แต่บางต้นมีดอกสีแดงสด เป็นต้นไม้ทนแล้งและทนเค็ม เหมาะกับสภาพแวดล้อมของเกาะ อย่างไรก็ตามเนื่องจากเป็นพันธุ์ไม้ต่างถิ่นและโตเร็ว จำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญด้านวนศาสตร์และอุปกรณ์สำรวจเฉพาะทางในการประเมินอายุ ดังภาพที่ 8 (Figure 8)

การเปรียบเทียบข้อมูลในช่วงปี พ.ศ. 2548-2551 และการสำรวจสถานที่จริงในปี พ.ศ. 2566-2567 พบว่า ต้นไม้สำคัญที่ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบันมีความเสี่ยงหลายประการ ได้แก่ การทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์เนื่องจากไม่ทราบถึงคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การทำลายเพราะไม่ทราบวิธีการดูแลจัดการต้นไม้อย่างถูกต้อง ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เนื่องจากตั้งอยู่ในพื้นที่สาธารณะ และต้นไม้ที่อยู่ในเขตอภัยภูฏาน แต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน หรือมีการออกโฉนด จึงอยู่ในพื้นที่ส่วนบุคคล จะขึ้นอยู่กับ การดูแลรักษาของเจ้าของที่ดิน

2. การบูรณาการทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมผ่านนักเรียนโรงเรียนเกาะสีชังในรายวิชาศิลปะในชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษา และนำมาจัดแสดงในห้องนิทรรศการ

การจัดกิจกรรมที่โรงเรียนเกาะสีชัง เพื่อให้ผู้สอนสอนการวาดรูปเบื้องต้นให้กับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 โดยมีตัวแทน

Figure 7 Plumeria spp.; (a) Plumeria tree line along Asdang road, and (b) Example of an indigenous Plumeria flowers on the island

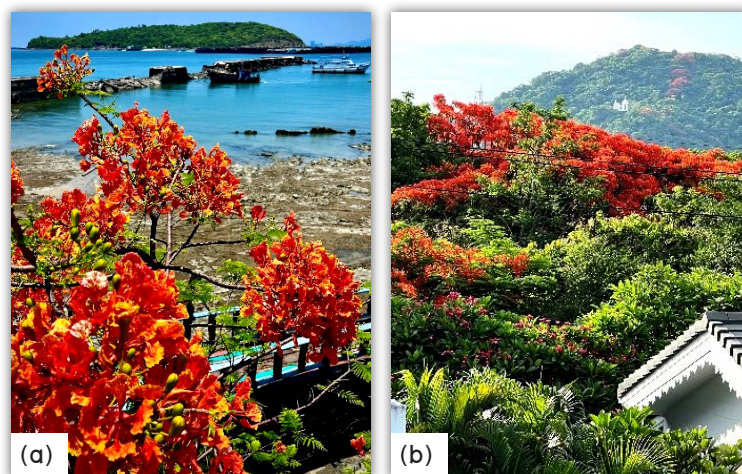

Figure 8 Flame Trees outside the palace grounds (a) a Flame tree by the seaside and (b) Flame trees on the mountain

นักเรียนชั้นละ 5 คน รวมจำนวน 30 คน มาเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 เป็นการสอนและฝึกฝนการวาดรูปขั้นพื้นฐาน โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน ในแต่ละกลุ่มประกอบด้วยตัวแทนนักเรียนไม่ซ้ำกันในแต่ละชั้น เพื่อให้นักเรียนทุกชั้นในกลุ่มได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ครั้งที่ 2 ให้นักเรียนวาดรูปตามหัวข้อที่กำหนด ได้แก่ 1) วิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ 2) บุคคลสำคัญหรือปูชนียบุคคล 3) ประเพณี ความเชื่อและตำนาน 4) อาหารการกินและของดีท้องถิ่น 5) ศิลปะหัตถกรรมบนเกาะ ในรูปแบบของแผนที่ ดังภาพที่ 9 (Figure 9) เพื่อฝึกฝนการวาดรูปอย่างมีหลักการและฝึกให้กล้าแสดงออกโดยการนำเสนอหน้าชั้นเรียน

ผลการบูรณาการรายวิชาศิลปะจากการนำเสนอ ตอบคำถาม อธิบายเรื่องราวตามหัวข้อที่ได้รับของนักเรียน พบว่านักเรียนมีทักษะการวาดรูปพื้นฐาน และมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมขั้นพื้นฐานของเกาะ ทราบถึงสถานที่ท่องเที่ยวหลัก และทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างดี แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับต้นไม้ประวัติศาสตร์ ซึ่งต่อมาได้นำผลงาน

มาจัดแสดง ณ ห้องนิทรรศการ หน้าพระจุฑาธุชราชฐาน เพื่อเผยแพร่ผลงาน ตลอดจนเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว และพัฒนาเป็นแผนที่ทางวัฒนธรรม

3. การประชุมระดมความคิดเห็นกับกลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม เพื่อสอบถามข้อมูลทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม ตลอดจนการรับรู้คุณค่าและความสำคัญของต้นไม้ประวัติศาสตร์ของชาวเกาะสีชัง

การจัดประชุมกลุ่มร่วมกับผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม จำนวน 20 คน ผู้สูงอายุจำนวน 10 คน และสัมภาษณ์ชาวเกาะจำนวน 30 คน เพื่อทราบถึงความเป็นมาของชาติพันธุ์ การย้ายถิ่นฐาน รายละเอียดข้อมูลทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม เช่น เมนูอาหาร ขนม และผลไม้ จากพืชพรรณท้องถิ่น รวมทั้งสมุนไพรประจำถิ่นที่สามารถนำมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ได้ เช่น บอระเพ็ด ลำมะงา ว่านหางจระเข้ ว่านตาลเดี่ยว มะขาม ผักบุ้งทะเล เป็นต้น โดยเฉพาะต้นมะขามซึ่งเป็นต้นไม้ประวัติศาสตร์ที่ชาวบ้าน

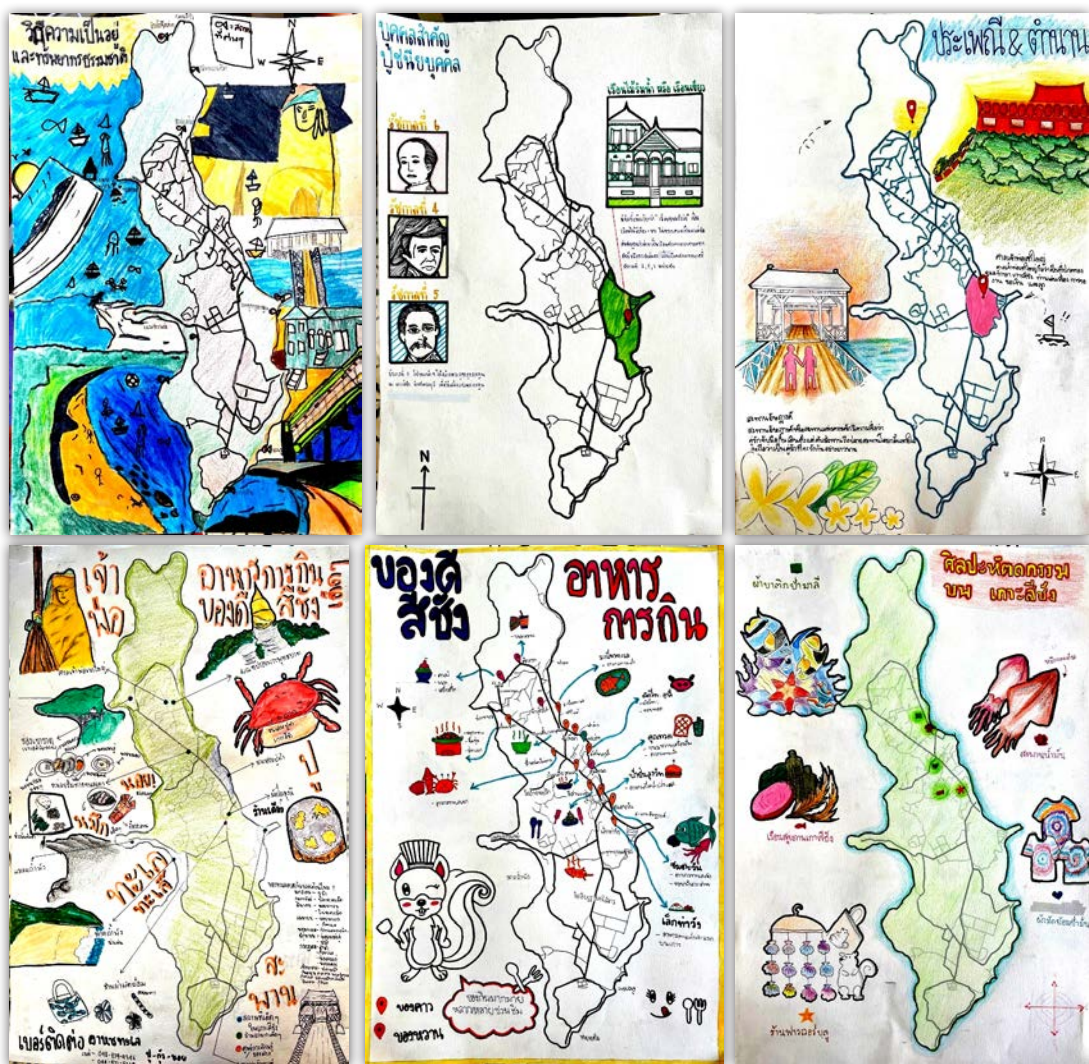

Figure 9 Artwork by students of Koh Sichang school

รับรู้ถึงคุณค่า ใช้ผลอ่อนมาปรุงเมนูประจำถิ่น ได้แก่ ข้าวมันส้มตำ มะขามอ่อน และเรียนรู้พืชสมุนไพรจากปราชญ์ชาวบ้านที่สามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น ยาต้ม ยาหม่อง น้ำมันนวด สบู่ เมินทอลหอมสมุนไพร เป็นต้น สามารถนำไปฝากขายที่ร้านค้าของที่ระลึกทั้งในเกาะและนอกเกาะในโอกาสต่าง ๆ

4. การจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับต้นไม้ประวัติศาสตร์ในพระจุฑาธุชราชฐานและอัญญาควัน และพืชสมุนไพรในท้องถิ่นในหอนิทรรศการ

การจัดแสดงนิทรรศการชั่วคราว ณ อาคารอเนกประสงค์บริเวณส่วนจตุรธาภิเษกต้อนรับนักท่องเที่ยวของพิพิธภัณฑสถานพระจุฑาธุชราชฐาน ได้แก่ นิทรรศการต้นไม้ตามฤดูกาลในพระจุฑาธุชราชฐาน นิทรรศการต้นไม้สมัยรัชกาลที่ 5 ในอัญญาควัน และการจัดแสดงตัวอย่างพืชสมุนไพรในเกาะสีชัง ดังภาพที่ 10 (Figure 10) เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของต้นไม้ประวัติศาสตร์และพืชสมุนไพรที่สามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบของผลิตภัณฑ์สมุนไพร

5. การจัดทำแผนที่ทุนทางวัฒนธรรมแสดงสถานที่ท่องเที่ยวในเกาะสีชัง

การจัดทำแผนที่ทุนทางวัฒนธรรมซึ่งแสดงสถานที่ท่องเที่ยวในเกาะสีชัง และตำแหน่งต้นไม้ประวัติศาสตร์ในเขตอัญญาควัน ดังภาพที่ 11 (Figure 11) และจัดทำแผนที่และ QR code ดังภาพที่ 12 (Figure 12) ให้กับโรงแรม โฮมสเตย์ ร้านอาหาร ร้านกาแฟ และผู้ประกอบการรถจักรยาน และการจัดทำป้ายหิปรท่องเที่ยว และเส้นทางชมต้นไม้ประวัติศาสตร์ สำหรับผู้ประกอบการรถสองแถว เพื่อสื่อสารและให้ข้อมูลที่ถูกต้องสำหรับการกระตุ้น

การท่องเที่ยวในพื้นที่ และเป็นประโยชน์แก่ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว

6. การกำหนดเส้นทาง See Sichang และทดลองให้บริการการท่องเที่ยวเกาะสีชังกับนักท่องเที่ยวคุณภาพ

การทดลองให้บริการการท่องเที่ยวเกาะสีชัง เส้นทาง See Sichang เป็นเวลา 2 วัน 1 คืน กับนักท่องเที่ยวคุณภาพ จำนวน 13 คน ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่มีกำลังซื้อสูงและมีแนวโน้มใช้จ่ายระหว่างการท่องเที่ยว เลือกซื้อสินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถจับจ่ายสินค้าทางการท่องเที่ยวที่ต้องการ ผ่านระยะเวลาเดินทางท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ และไม่สร้างผลกระทบทางลบในแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม โดยกำหนดเส้นทาง และเล่าเรื่องต้นไม้ประวัติศาสตร์และอัญญาควัน นอกเหนือจากเส้นทางท่องเที่ยวสถานที่ยอดนิยมในเกาะ เพื่อเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่เกาะสีชัง เริ่มตั้งแต่การนั่งเรือจากเกาะลอยสู่เกาะสีชัง สักการะรอยพระพุทธรบาท ชมศูนย์การเรียนรู้ธนาคารสัตว์ทะเล ทำเวิร์กชอปเครื่องหอม (สมุนไพร) ชมพระจุฑาธุชราชฐานและต้นไม้สำคัญในพระราชฐาน ทะเลแหวก ถ้ำทะลุ พระอาทิตย์ตก อัญญาควัน [แก่งพระภักดี ต้นไม้ประวัติศาสตร์ (เลียบประวิช มะขามหลวงศร) ศิลจารึก บันไดเจ้าจารย์] สักการะเจ้าพ่อเขาใหญ่ รับประทานอาหารมือต่าง ๆ แวะร้านของฝากของที่ระลึก และประเมินผลด้วยแบบสอบถามศักยภาพของจุดท่องเที่ยวและความพึงพอใจในการท่องเที่ยว

ผลการประเมินจากแบบสอบถาม พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับข้อมูลและต้นไม้ประวัติศาสตร์ และให้ความสนใจพระจุฑาธุชราชฐานมากที่สุด โดยในภาพรวม (จากระดับ 1 – 5) พบว่าเส้นทางที่กำหนดขึ้นมีค่าเฉลี่ยศักยภาพเป็นจุดท่องเที่ยวในระดับ

Figure 10 Historic and historical trees exhibition (a) Exhibition of trees in Phra Chudadhuja Palace and (b) Exhibition of trees in Asdangkawan Park

ประวัติศาสตร์มีศักยภาพเป็นจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจกว่าพระจุลฑาธุชราชฐาน นักท่องเที่ยวพึงพอใจฐานกะวันและต้นไม้ประวัติศาสตร์น้อยกว่าพระจุลฑาธุชราชฐานค่อนข้างมาก จึงต้องพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ฐานกะวันและต้นไม้ประวัติศาสตร์ให้เหมาะกับการเป็นจุดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Figure 12 QR code for cultural map information in six categories; (a) Thai, (b) English, (c) QR code signs provided for Skylab entrepreneurs, and (d) Tour trip signs and QR codes provided for Songthaew entrepreneurs

7. การออกแบบป้ายต้นไม้ประวัติศาสตร์ เพื่อให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และชีววิทยาศาสตร์

การจัดทำตัวอย่างป้ายข้อมูลต้นไม้ประวัติศาสตร์ในอัญมณีสวน ดงภาพที่ 13 (Figure 13) ซึ่งประกอบด้วย ชื่อต้นไม้ที่ได้รับพระราชทานนามพร้อมชื่อสามัญและชื่อวิทยาศาสตร์ และ QR code แสดงรายละเอียดทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ความรู้และข้อมูลความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น รวมทั้งออกแบบป้ายต้นไม้สมุนไพรในท้องถิ่น เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนนำเสนอวิธีการติดตั้งจริง โดยส่งต่อให้กับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อผลิตและติดตั้งในอนาคต

8. การรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระจุลราชฐานและอัญมณีสวนอันรวมถึงต้นไม้ประวัติศาสตร์โดยเรียบเรียงเป็นตำราและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

การรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของเกาะสีชัง อัญมณีสวน และพระจุลราชฐาน ในเอกสารประวัติศาสตร์ และต้นไม้ประวัติศาสตร์เพื่อเป็นตำราสำหรับการอ้างอิง เพื่อให้หน่วยผู้ศึกษาถ่ายทอดข้อมูลที่ถูกต้องให้ยุวมัคคุเทศก์ ดังภาพที่ 14 (Figure 14) และจัดทำเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อแจกจ่ายให้กับประชาชนทั่วไปที่สนใจ

9. การเผยแพร่ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

การเผยแพร่ข้อมูลผ่านเพจเฟซบุ๊ก Chill Sichang และช่องทาง FM 101.5 สถานีวิทยุจุฬาฯ และจัดทำหนังสือ เกาะสีชัง ซึ่งเป็นหนังสือรวบรวมเนื้อหาของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ พระจุลราชฐาน อัญมณีสวน อาหาร สินค้าของที่ระลึก ชาวเกาะ และเพลงสีชังที่แต่งขึ้นใหม่ จำนวน 200 เล่ม และสามารถสแกน QR code จากท้ายเล่ม เพื่ออ่านในรูปแบบภาษาอังกฤษ สำหรับให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวต่างชาติ นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่แผนที่ทุนทางวัฒนธรรม 6 ประเภท ในรูปแบบของ QR code ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ได้แก่ สถานที่ท่องเที่ยวและต้นไม้ในอัญมณีสวน ร้านอาหารและเครื่องดื่มทั้งหมด ร้านอาหารกลุ่มอาหารทะเล ร้านค้าของฝาก จุดตกปลา และประเพณีและความเชื่อ

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้

ชุมชนและการมีส่วนร่วม

แนวคิดการวิเคราะห์ชุมชนจะถือว่าชุมชนเป็นหน่วยรวมทางสังคม ซึ่งเห็นภาพรวมของปฏิสัมพันธ์ของระบบในชุมชน ทำให้เข้าใจโครงสร้างทางสังคมของชุมชน เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบนิเวศวิทยา ระบบวัฒนธรรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม ที่เน้นการศึกษาความสัมพันธ์ทั้งทางตรง

Figure 13 Designs for the installation of tree signage; (a) Historic tree sign of Prawich Spotted Fig, (b) An example sign for medicinal plants on the island, (c) An example of hanging tree signage, and (d) An example of floor-standing tree signage

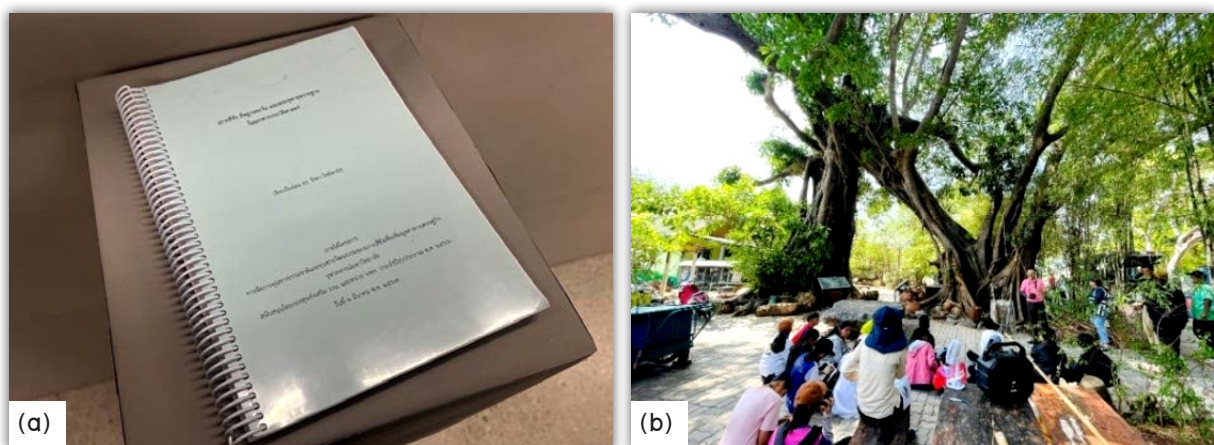

Figure 14 A teaching manual on Sichang Island history and young tour guide training; (a) A teaching manual on “Sichang Island, Asdangkawan Park, and Phra Chudadhuja Palace in Historical Documents”, and (b) Training young tour guides at Prawich Spotted fig tree

และทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่น ๆ ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม การจัดระเบียบทางสังคม โดยนำ

ลักษณะความสัมพันธ์ในเรื่องดังกล่าวมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคล แนวคิดนี้เน้นความสัมพันธ์เช่นเดียวกันกับแนวคิดการ

วิเคราะห์ชุมชน แต่ใช้บุคคลเป็นศูนย์กลางแทน (Chantavanich, 2013) โดยตั้งต้นบุคคลที่ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงได้ เช่น เป็นผู้ที่มีความรู้ ประชาชนชาวบ้านที่มีความน่าเชื่อถือ และเป็นที่น่าเชื่อถือในชุมชน ขยายผลศึกษาเรื่องราว ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของชุมชน ประกอบกับการทบทวนวรรณกรรม และขยายเครือข่ายสืบเนื่องกันเป็นทอด ๆ ทำให้ได้ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันภายในพื้นที่

การค้นหาค้นคว้าข้อมูลผ่านเยาวชน โดย Piriyakamnon (2015) กล่าวว่า เยาวชนมีมุมมองใหม่ ๆ และให้ความสำคัญกับกิจกรรมใหม่ ๆ ในชีวิตประจำวัน การรับรู้และความเข้าใจในอัตลักษณ์จะมองในสิ่งที่มองเห็นและจับต้องได้ง่ายเป็นหลัก แต่ในมุมมองของชุมชนจะมองผ่านประสบการณ์ ความทรงจำในอดีต เรื่องเล่าต่าง ๆ ที่ประทับใจจากกิจกรรมต่าง ๆ และ Thongsard (2019) ได้กล่าวถึงการสร้างความเข้าใจในหลักการเรื่อง “ความร่วมมือ” (Collaboration) ให้แจ่มชัด เพื่อให้สามารถดำเนินการเชื่อมโยงโจทย์ของจังหวัดกับ “คนใน” หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ทั้งชุมชนและหน่วยงานรัฐของท้องถิ่น ให้เกิดเป็นกลไกการขับเคลื่อน สร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ด้วยตนเอง โดยมี “คนนอก” หรือนักวิจัยนำวิชาการมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดความไว้วางใจ การยอมรับ จากการรับรู้ข้อมูล ข้อเท็จจริงที่ทำให้ทุกฝ่ายรับรู้เหตุของปัญหาและสิ่งที่ต้องการแก้ไข จนเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติพฤติกรรมมาร่วมมือกันทำงานแบบเสริมแรงระหว่างคนที่มีความขัดแย้งแตกต่างกันในลักษณะ “หุ้นส่วนพัฒนา” นำไปสู่เป้าหมายร่วมกันในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ (Buasai, 1982) สอดคล้องกับ Sudprasert (1997) และ Chantavanich (2004) กล่าวว่าการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) หมายถึง วิธีการที่ให้อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมให้บรรลุผล

การบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

การบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการวางแผน ดูแล อนุรักษ์ พัฒนาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งโบราณสถาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ สถาปัตยกรรม รวมถึงวิถีชีวิตและองค์ความรู้ในท้องถิ่น ให้คงอยู่ และสามารถส่งต่อไปยังคนรุ่นหลังอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการนี้มีความสำคัญในการรักษาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชน และยังมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและยกระดับเศรษฐกิจ (Nilson & Thorell, 2018) ส่วนองค์ประกอบสำคัญของการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรม สำหรับกรณีของต้นไม้ประวัติศาสตร์ ได้แก่ 1) การอนุรักษ์และฟื้นฟูให้ต้นไม้อยู่ในสภาพ

ดี ไม่ให้เสื่อมโทรม 2) การจัดการรวบรวมข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของต้นไม้ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ชุมชนมีบทบาทในการอนุรักษ์ต้นไม้ประวัติศาสตร์ และส่งเสริมความตระหนักรู้และความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรม และ 4) การส่งเสริมการศึกษาและการท่องเที่ยว เช่น การจัดนิทรรศการให้ชาวเกาะและนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจต้นไม้ประวัติศาสตร์ เป็นต้น การบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ชุมชน ท้องถิ่น นักวิชาการ และภาคเอกชน เพื่อให้การอนุรักษ์และการพัฒนามรดกเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน (Jim, 2017) ดังเช่น Jim (2005) ศึกษาต้นไม้ประวัติศาสตร์ในฮ่องกง ซึ่งเผชิญปัญหาจากการพัฒนาเมืองที่มีการพัฒนาสูงและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ทำให้ต้นไม้มีความยากลำบากในการเจริญเติบโต ซึ่งพิจารณาจากชนิดหรือสายพันธุ์ (Species) ขนาดของต้นไม้ (Dimension) โครงสร้างและความสมบูรณ์ของต้นไม้ (Structure) สภาพ (Condition) ทำเลที่ตั้ง (Location) และข้อพิจารณาพิเศษอื่น ๆ เพื่อให้คะแนนและจัดลำดับคุณค่าของต้นไม้ประวัติศาสตร์

สถานการณ์ใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

จากการสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และการสำรวจต้นไม้ดั้งเดิมในเกาะสีชังหรือปลูกในช่วงก่อสร้างพระราชฐานราชฐานและอรัญวาสี โดยอ้างอิงวิธีการประเมินและนำมาเปรียบเทียบกับสภาพปัจจุบัน ทำให้ทราบว่า หลังจากสร้างพระราชฐานราชฐานและอรัญวาสีมาจากร้อยปี มีการสำรวจและบันทึกสภาพอย่างมีหลักการ พบว่า ต้นไม้ประวัติศาสตร์เสื่อมสภาพและตายไปเป็นจำนวนมาก ส่วนต้นไม้ประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญบางต้นตายไป และบางต้นมีข้อมูลที่ขัดแย้งกับบันทึกทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์และจัดทำตราและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ และให้ข้อมูลแก่ผู้ให้บริการนำเที่ยวโดยรถสองแถวจำนวน 20 ราย รถสามล้อสก๊อตจำนวน 35 ราย ผู้ประกอบการรายอื่น ๆ และชาวเกาะ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของต้นไม้ประวัติศาสตร์ที่ชาวเกาะทุกคนควรจะหวงแหนและดูแลรักษาร่วมกัน ในขณะที่นักท่องเที่ยวทอดข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถนำตารางที่ให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของเกาะสีชัง อรัญวาสี พระราชฐานราชฐาน และต้นไม้ประวัติศาสตร์ มาถ่ายทอดให้กับกลุ่มนักเรียนมัธยมโรงเรียนเกาะสีชัง ที่สมัครเข้าร่วมอบรมเป็นยุวมัคคุเทศก์ปีละประมาณ 30 คน ทำให้ยุวมัคคุเทศก์มีความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดเรื่องราวของเกาะสีชัง

ให้กับนักท่องเที่ยว อีกทั้งผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม นั้ตกร และ ยุวมัคคุเทศก์ ยังสามารถรับรู้ถึงคุณค่าของต้นไม้ประวัติศาสตร์ และใช้มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อบอกเล่าและนำเที่ยวให้แก่ นักท่องเที่ยวคุณภาพพร้อมกันได้

การเผยแพร่ข้อมูลผ่านเพจเฟซบุ๊ก “Chill Sichang” และการกด Like กด Share มีผู้ติดตามราว 450 คน และเผยแพร่ผ่าน ช่องทาง FM 101.5 สถานีวิทยุจุฬาฯ ในหัวข้อ “ซิลลีซัง” มีผู้ฟัง รายการประจำทั้งประเทศประมาณ 5,000 คน ยอดผู้เข้าฟังทาง ยูทูบย้อนหลัง 78 ครั้ง และจัดทำหนังสือ “เกาะลีซัง” แจกให้กับ นักท่องเที่ยวจำนวน 150 เล่ม ในโอกาสต่าง ๆ และการเผยแพร่ แผนที่ทุนทางวัฒนธรรม 6 ประเภท ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พบว่า ผู้สแกน QR code เพื่อใช้งาน จำนวน 845 ครั้ง การเผยแพร่ ข้อมูลเหล่านี้เป็นการประชาสัมพันธ์ให้เกาะลีซังเป็นที่รู้จักแก่ คนภายนอกมากยิ่งขึ้น และเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยนำพานักท่องเที่ยว มายังเกาะลีซัง

ผู้ประกอบการตระหนักถึงการนำทุนทางธรรมชาติและ ทุนทางวัฒนธรรมของเกาะลีซังมาพัฒนาและต่อยอดบริการ ทำให้ มีรายได้เพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งสามารถถ่ายทอด องค์ความรู้ที่มีไปสู่ผู้อื่น ซึ่งช่วยให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม โรงแรม โฮมสเตย์ ร้าน อาหาร ร้านกาแฟ ในพื้นที่เกาะลีซัง และพิพิธภัณฑ์พระราชฐาน ราชฐาน นำแผนที่ทางวัฒนธรรมในรูปแบบ QR code หนังสือ “เกาะลีซัง” ในรูปแบบ QR code ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลของเกาะลีซังให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ “เกาะลีซัง อัญญาควัน และพระจุฑาธุชราชฐาน ในเอกสาร ประวัติศาสตร์” เป็นประโยชน์กับผู้สนใจข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เพื่อการต่อยอดองค์ความรู้สำหรับคนรุ่นหลัง

ผลกระทบและความยั่งยืน ของการเปลี่ยนแปลง

ทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่อัญญาควันและต้นไม้ ประวัติศาสตร์มีศักยภาพที่จะพัฒนาและต่อยอดเป็นเส้นทางเพื่อ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงควรส่งเสริมให้นั้ตกรและผู้นำ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับผู้ประกอบการในการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และ เศรษฐกิจ ตลอดจนสร้างสำนึกรักท้องถิ่น ความตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของมรดกที่รัชกาลที่ 5 พระราชทานให้กับชาว เกาะลีซัง และเกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรม การรับรู้ การมีอยู่ของอัญญาควันและต้นไม้ประวัติศาสตร์ในวงกว้างขึ้น สามารถส่งต่อข้อมูลทางประวัติศาสตร์ให้กับเยาวชนคนรุ่นหลังได้ ทราบและเข้าใจถึงแนวคิดในการออกแบบช่วงก่อสร้างพระราชฐาน และอัญญาควัน และทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่รับรู้และ ตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมทั้งในพระจุฑาธุช ราชฐานและอัญญาควัน รวมถึงต้นไม้ประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นจุด เริ่มต้นให้เกิดการสนับสนุนการอนุรักษ์ฟื้นฟูต้นไม้ประวัติศาสตร์ให้ มีสภาพสมบูรณ์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไปใน อนาคต

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยบริหารและ จัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) เลขที่สัญญา A11F660023

References

- Arayanimitskul, C. (2005a). *Survey and design for developing Chudadhu royal residence Sichang island, Chonburi province*. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai).
- Arayanimitskul, C. (2005b). *Survey and design for developing Chudadhu royal residence Sichang island, Chonburi province: Tree survey of Chudadhu royal residence*. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai).
- Arayanimitskul, C., & Povatong, P. (2008). *Asdangkawan: History of Thai landscape architecture*. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai).
- Buasai, L. (1982). *Knowledge of power and collaboration: Lessons from research for spatial development*. Bangkok: The Thailand Research Fund. (in Thai).
- Chantavanich, S. (2004). *Collective behavior in society and culture*. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai).
- Chantavanich, S. (2013). *Data analysis in qualitative research*. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai).

- Chulasai, B. (2006). Destruction and conservation the inverse and binding destiny of Sichang island and Phra Chudhadhuj Ratchathan: Sichang. *Academic Journal, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University*, 3, 1–13. (in Thai).
- Jim, C. Y. (2005). Monitoring the performance and decline of heritage trees in urban Hong Kong. *Journal of Environmental Management*, 74(2), 161–172.
- Jim, C. Y. (2017). *Urban heritage trees: Natural–cultural significance informing management and conservation*. In P. Y. Tan & C. Y. Jim (Eds.), *Greening Cities: Forms and Functions* (pp. 279–305). Singapore: Springer Singapore.
- Jin, C., Zheng, M., Huang, L., Qian, S., Jim, C. Y., Lin, D., . . . & Yang, Y. (2020). Co-existence between humans and nature: Heritage trees in China's yangtze river region. *Urban Forestry & Urban Greening*, 54, 126748.
- Nilson, T., & Thorell, K. (2018). *Cultural heritage preservation: The past, the present and the future*. Forskning i Halmstad nr 24, Halmstad University.
- Piriyakarnnon, M. (2015). Identity formation process in image of the city: In case of Mahasarakham municipality. *Area Based Development Research Journal*, 7(4), 124–147. (in Thai).
- Sudprasert, K. (1997). *Participatory action research of practitioners*. Bangkok: Human Resource Development Project Office, Ministry of Education. (in Thai).
- Thongsard, A. (2019). Community's awareness of Songkhla old town heritage value among the youth through participatory learning process. *Area Based Development Research Journal*, 11(1), 1–21. (in Thai).
- Water Resources System Research Unit. (2004). *Preliminary field survey report: The project for an appropriate water system design in Phra Chudhadhuj Palace, Sichang island, Chonburi province*. Bangkok: Department of Water Resources Engineering, Chulalongkorn University. (in Thai).